

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Slévání

Podstata:

Slévání je způsob výroby součástí, při kterém se roztavený kov nebo jiný materiál vlije do formy, jejíž dutina má tvar a velikost budoucího výrobku tzv. odlitku. Odléváním se vyrábějí předměty velmi složitého tvaru, kterého by nebylo možno dosáhnout jiným způsobem např. obráběním, kováním apod.

Materiál vhodný ke slévání :

- litina
- ocel na odlitky
- plasty
- slitiny neželezných kovů

Vlastnosti materiálu vhodných se slévání :

- dobrá zabíhavost
- malá smršťitelnost
- nesmí tvořit bubliny

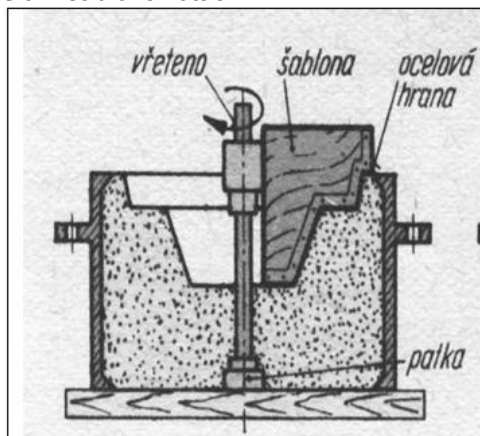
Ruční výroba forem

Pomůcky pro výrobu formy:

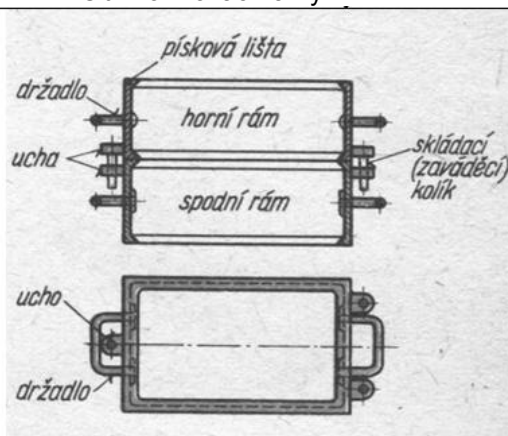
Model – zhotovuje se na základě výkresu odlitku. Rozměry modelu musí být zvětšeny o přírůstek na smrštění a obrábění. Modely jsou kovové (pro větší série) nebo dřevěné a podle složitosti se dělí na nedělené a dělené.

Šablona – je vhodně upravená dřevěná deska, která má profil odlitku. Aby se hrany při formování tolik neodíraly jsou okovány ocelovým plechem, popřípadě jsou celé plechové. Rozdělují se na rotační a posuvné.

Obr. šablona rotační

Obr. formovací rámy

Formovací rámy – jsou v každé slévárně velmi důležité a drahé zařízení. Slouží k vytvoření pískové formy, aby byla dostatečně pevná a dala se přenášet z formovny na líc pole. Vyrábí se většinou z šedé litiny, oceli, hliníku nebo dřeva a mohou být lité, svařované nebo montované. Formovací ráma se dělí na horní a spodní a jejich přesné spojení se zajišťuje pomocí skládacího kolíku. Proti vypadávání písku je formovací rám zajištěn na vnitřní straně tzv. pískovou lištou.

Formovací látky – skládají se ze dvou základních složek – ostřiva, které tvoří křemenný písek a pojiva, které tvoří jílu nebo hlína a dodává směsi soudržnost. Formovací látky musí mít tyto vlastnosti : tvárnost, pevnost, žáruvzdornost, soudržnost, prodyšnost.

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Rozdělení formovací směsi:

- **modelový písek:** pěchuje se přímo na model. Je to zcela nový, vhodně upravený písek.
- **výplňový písek:** slouží k vyplnění zbytku formy. Je to upravený již použitý starý písek.
- **jádrový písek:** používá se k výrobě jádra. Vzhledem k velkému tepelnému namáhání jádra, musí mít tento písek zvlášť dobrou pevnost a tepelné vlastnosti.
- **slévačský prášek:** slouží k oddělení dělicí roviny, k vyspárování nerovností a otvorů a zvyšuje žáruvzdornost směsi. Většinou je to grafit.

Kromě těchto směsí se používají ještě speciální směsi např. slévárenské písky s vodním sklem tzv.

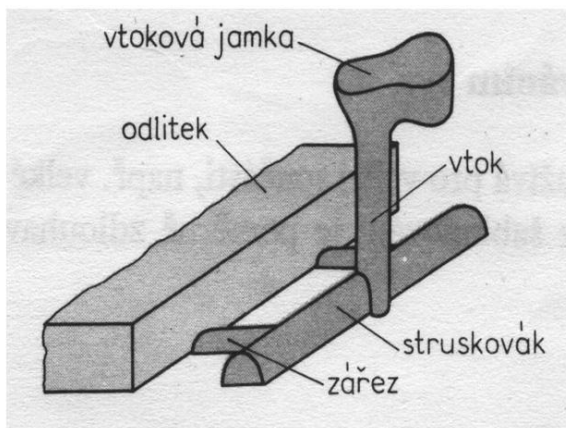
CT písky, které se vytvrzují pomocí CO_2 a **samotvrdnoucí směsi ST**, které se vytvrzují pomocí kyseliny.

Jádro – slouží k výrobě odlitků s dutinou. Vyrábí se z jádrového písku v jaderníku, což je dřevěná nebo kovová forma, která je většinou dělená. Při výrobě jaderníku se musí dodržovat stejné zásady jako při výrobě modelu.

Vtoková soustava – je soubor kanálků, kterými se přivádí roztavený kov do formy. Vtoková soustava se skládá z :

- **vtokové jamky** : slouží k usměrnění toku kovu
- **vtokového kolíku** : zužuje se pod úhlem 4 a ústí do struskovánu
- **struskováku** : slouží k zachycování nečistot
- **zářezů** : jsou to poslední části, než se kov vlije do dutiny formy

obr. vtoková soustava

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

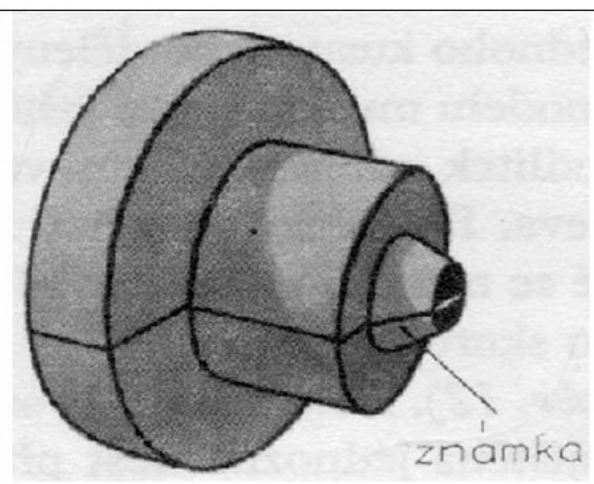
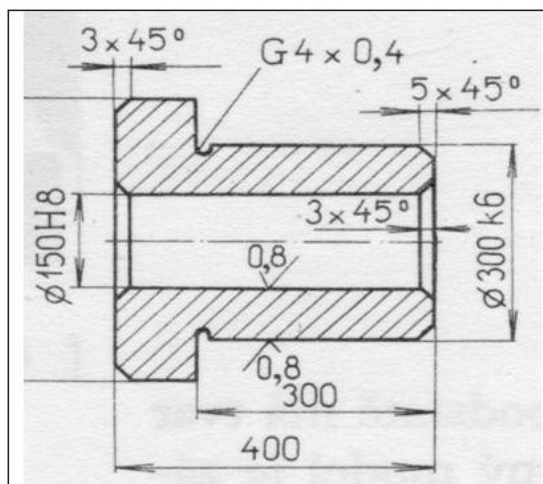
Postup při ručním formování

1. Na modelovou desku se položí spodní polovina modelu a spodní díl formovacího rámu
2. Model posypeme slévačským práškem a potom ho zasypeme modelovým pískem, který pořádně upěchujeme k modelu
3. Zbytek formy vyplníme výplňovým pískem a rovněž upěchujeme. Potom formovací směs propícháme na několika místech kvůli prodyšnosti a zarovnáme.
4. Rám otočíme o 180°, očistíme dělicí rovinu, nasadíme druhou polovinu modelu a ustavíme vtokovou soustavu
5. Na dolní rám postavíme horní a zajistíme ho pomocí skládacích kolíků
6. Dělicí rovinu posypeme slévačským práškem a další postup formování je shodný s formováním spodního rámu
7. Po upěchování a zarovnání formu rozložíme, vytáhneme model a vtokovou soustavu a upravíme nerovnosti, které vznikly pomocí slévačského prášku
8. Založíme jádro, opět složíme a zajistíme formovací rámy a můžeme odlévat

obr. postup při ručním formování

součást

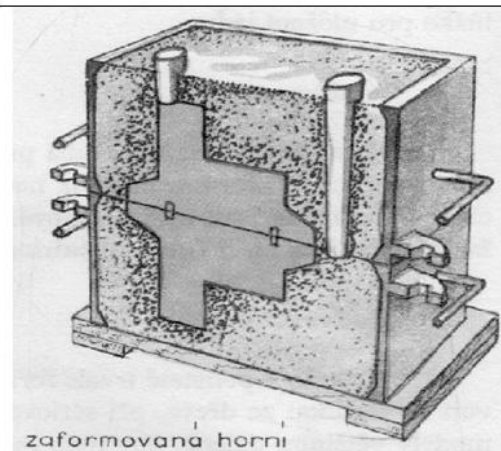
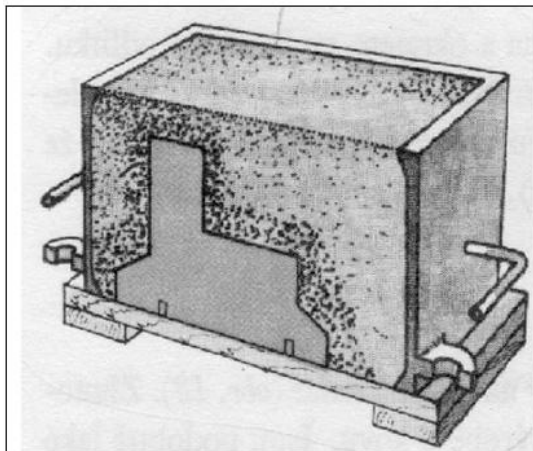
model

Zaformování spodní části

zaformování horní části

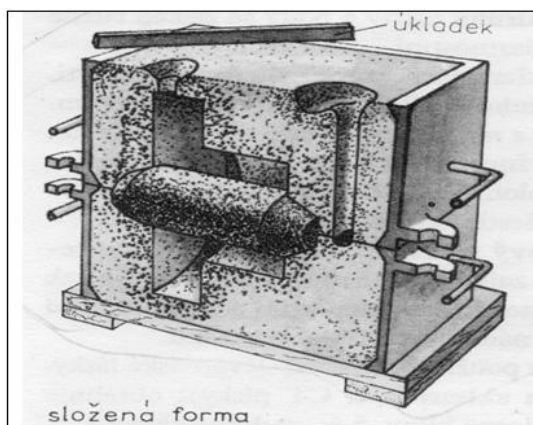
INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

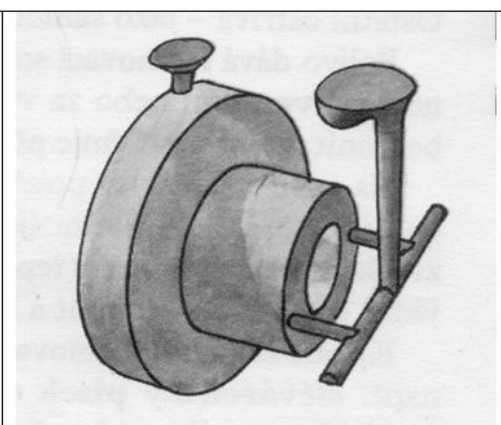
zaformovaná horní
polovina modelu

Odlévání do formy

odlitek

složená forma

Strojní formování

- Výhody :**
- vyšší produktivita práce
 - kvalitnější přesnější odlitky
 - menší procento zmetků
 - odstranění lidské námahy

Základní pomůckou při strojním formování je modelová deska na které je trvale připevněn větší počet menších modelů. Strojní formování se provádí :

- lisováním
- střešáním
- metáním

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Lisování

Lisování shora

Podstata: na modelovou desku s modely se připevní formovací a pomocný rám. Po naplnění obou rámu formovací směsí se tlakem lisovací desky přemístí formovací směs z pomocného rámu do formovacího rámu. V tomto případě je největší zhuštění směsi pod lisovací deskou, což je nežádoucí jev, protože největší zhuštění má být kolem modelu, kvůli prodyšnosti formy. tento způsob je vhodný jen pro ploché a jednoduché odlitky.

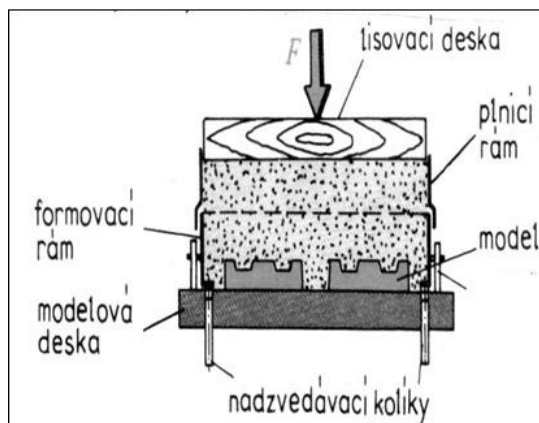
Lisování zdola

Podstata: Odstraňuje nevýhody lisování shora, protože lisovací deska je zároveň modelovou deskou a proto největší zhuštění bude kolem modelu.

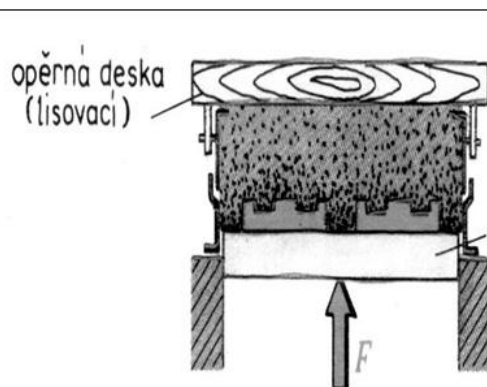
Lisování oboustranné

Podstata: používá se pro zvýšení produktivity práce. Formovací rámy vyplněné formovací směsí jsou z obou stran současně vtlačovány na oboustrannou modelovou desku. Na jednu stranu modelové desky je připevněna vrchní část modelu a na druhou stranu je připevněna spodní část modelu.

obr. lisování shora

lisování zdola

Střásání

Podstata: u tohoto způsobu se písek zhušťuje tvrdými údery formovacího rámu. Nevýhoda této metody spočívá v tom, že horní vrstva formovací směsi je nedostatečně zhuštěna, a proto se musí dodatečně dopěchovat nebo dolisovat. Tato metoda se používá pro středně velké a malé odlitky.

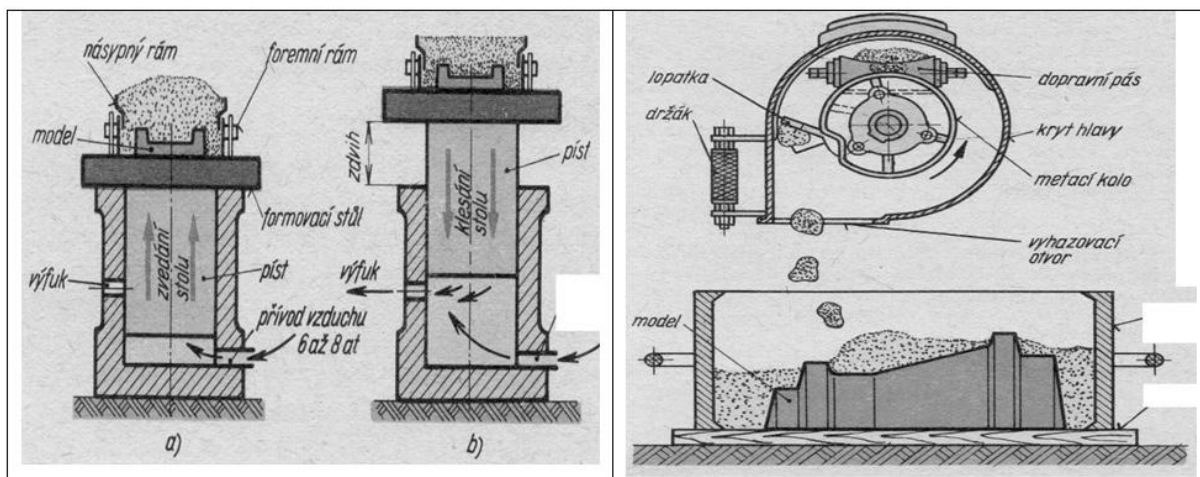
INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Metání

Podstata : spočívá v metání formovací směsi na model rotující lopatkou v metací hlavě. Formovací směs se do metací hlavy doplňuje ze zásobníku pomocí dopravníku. Metací hlava je připevněna pomocí kloubu na ramenu, takže z ní lze pohybovat nad celou formou. Tato metoda se používá pro velké a hluboké formy.

obr. stříšání

obr. metání

Zvláštní způsoby lití

Lití pod tlakem

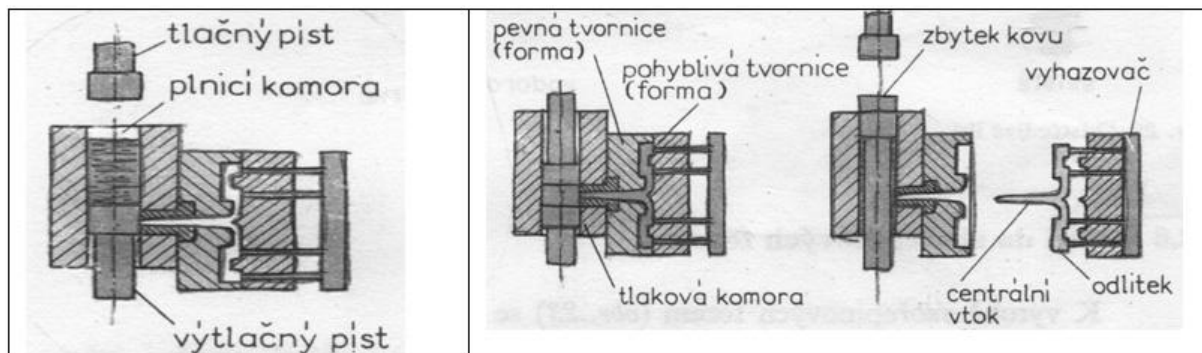
Lití pod tlakem se studenou komorou

Podstata: je to metoda přesného lití, kdy se výchozí materiál přemění přímo na hotový výrobek, bez dalšího opracování. Podstata spočívá ve vyplnění tlakové komory roztaveným kovem, který se přiveze v lici páni nad tlakovou komoru. Tlaková komora je zespodu uzavřena pístem a po nalití roztaveného kovu se uzavře horním pístem a pomocí tlaku (10 -100MPa), jehož velikost závisí na druhu odlévaného materiálu, se roztavený materiál dopraví do dvoudílné kovové formy, kde ztuhne pod tlakem. Přebytečný materiál se vyhodí z tlakové komory pomocí spodního pístu. (Výroba jednoho odlitku trvá podle velikosti od 30 sekund do 6 minut). Po ztuhnutí odlitku se forma otevře a pomocí vyhazovače se odlitek vyhodí z formy ven.

Použití: zejména automobilovém průmyslu k výrobě těles karburátorů, převodovek, motorů, v elektrotechnice, leteckém průmyslu atd. Tloušťka stěn odlitků je 1-3 mm.

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

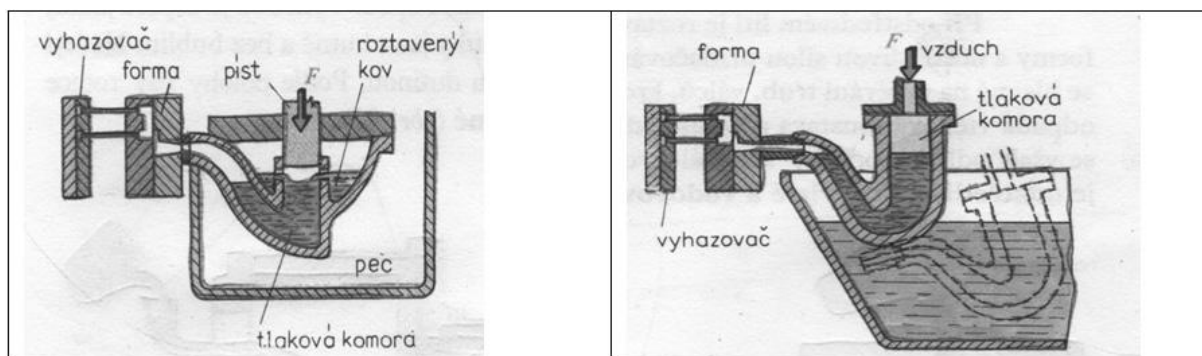
obr. lití pod tlakem se studenou komorou

Lití pod tlakem s teplou tlakovou komorou

Podstata: je stejná jako u lití se studenou tlakovou komorou, akorát roztavený kov se nedováží v lici páni, protože pec je přímo součástí stroje.

obr. lití pod tlakem s teplou tlakovou komorou

Odstředivé lití

Podstata : při odstředivém lití je roztavený kov vléván do rychle se otáčející formy a odstředivou silou je přitlačován na stěny formy, kde tuhne pod tlakem od vnějšího povrchu k vnitřnímu, tím je umožněno vyplňování volných dutin v materiálu, což způsobuje větší hutnost odlitku, ale zároveň je zde větší množství nečistot, proto zde musí být větší přídavky na obrábění. Podle osy rotace rozdělujeme odstředivé lití na **vodorovné a svislé**.

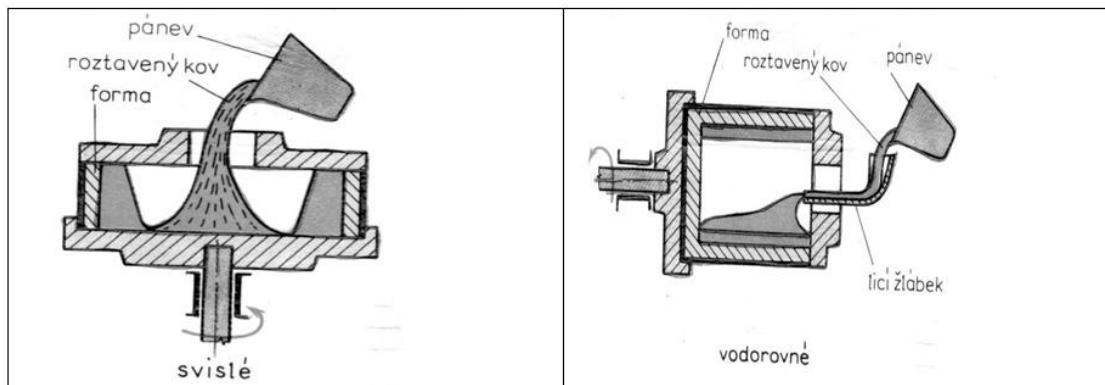
Použití: na odlévání trub, válců, kroužků a všech materiálů, které mají válcovou dutinu.

Výhody: úspora jádra a vtokové soustavy, velká hutnost odlitku, odlitky jsou bez bublin

obr. odstředivé lití svislé

obr. odstředivé lití vodorovné

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

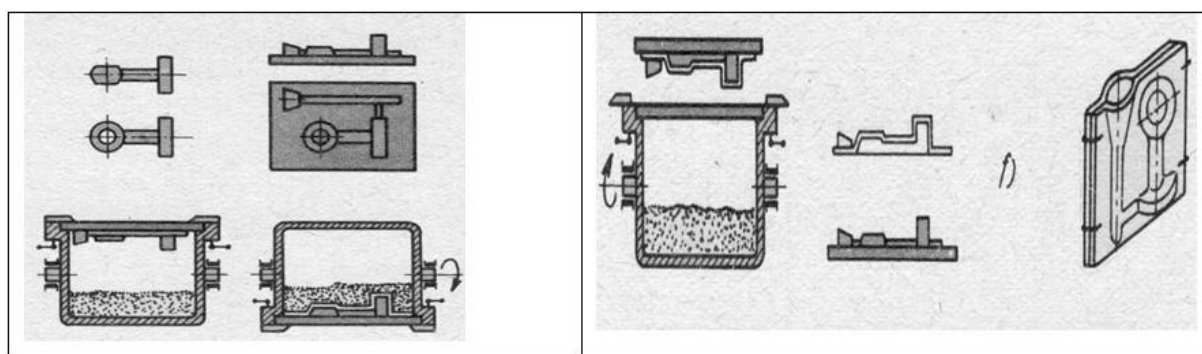
Lití do skořepinové formy

Podstata: Kovová modelová deska s kovovým modelem a vtokovou soustavou se zahřeje na 250 – 280 ° C a postříká se silikonovým olejem, který zabrání připékání směsi na model. Takto upravená modelová deska se připevní nad zásobník s formovací směsí, kterou tvoří křemenný písek a 5 – 10 % pryskyřice. Potom se celé zařízení překlápí o 180 °. Tím se formovací směs přesype na modelovou desku, pryskyřice se roztaví, obalí zrna písku a vytvoří se skořepina. Po dosažení žádané tloušťky (5 - 12 mm) otočíme zařízení zpátky, aby mohl odpadnout přebytečný materiál. Modelovou desku sundáme a vložíme do pece, kde dojde při teplotě 280 ° C k vytvrzení skořepiny. Po vychladnutí se skořepina sejme z modelové desky a stejným způsobem se vyrobí druhá půlka. Obě poloviny skořepiny se spojí lepením, sešroubováním nebo sepnutím, vloží se do vhodného rámu a zasypou se křemenným pískem. Tím je forma připravena k lití.

Použití: pro sériovou výrobu k výrobě přesných odlitků, které se už nemusejí dále obrábět

Obr. lití do skořepinové formy

odlitek modelová deska otočení a sejmutí skořepiny skořepina forma

zásobník

otočený zásobník

Lití do forem získaných metodou vytavitelných modelů

Podstata: Modely nejdříve sestavíme do stroměčku. Model i vtoková soustava je z vytavitelného materiálu jako je parafín, polystyren nebo nízkotavitelné slitiny. Takto sestavené modely namáčíme v keramické směsi, kterou tvoří křemenný písek jako ostřivo a křemenná moučka s ethylsilikátem jako pojivo, dokud se nevytvoří potřebná tloušťka stěny formy (4 -5 vrstev).

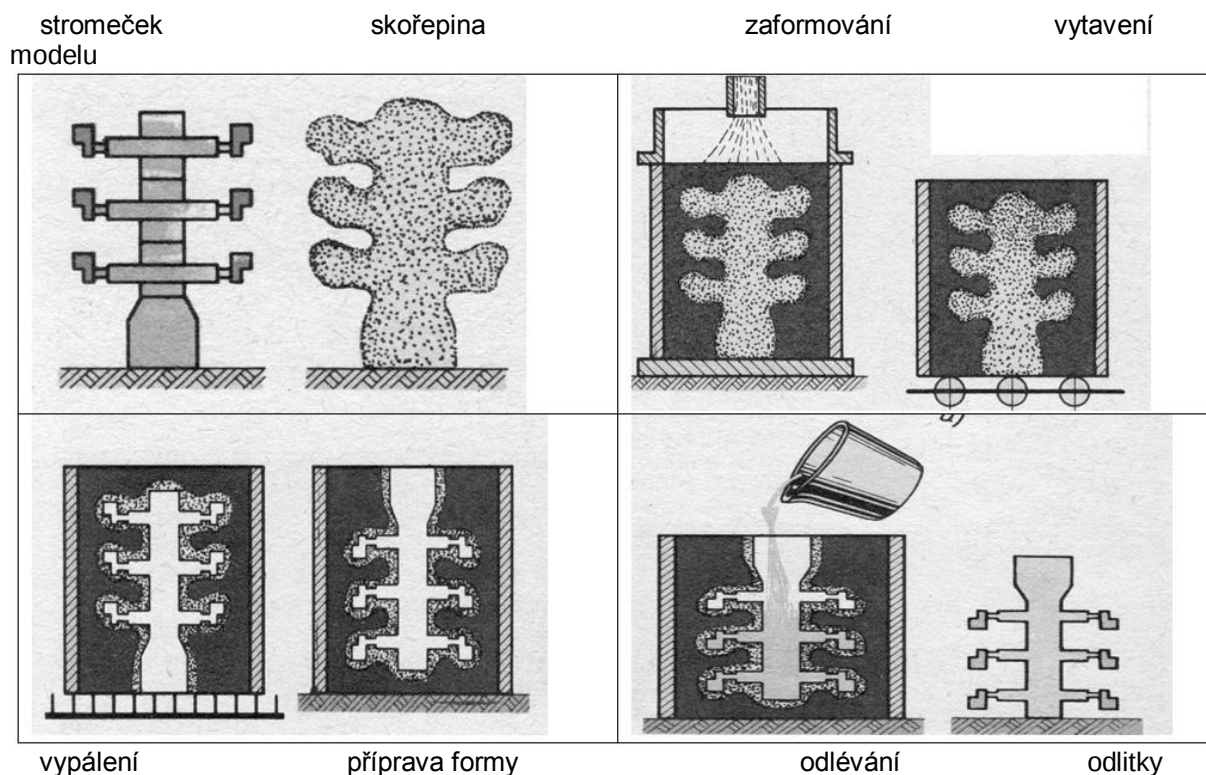
2. Potom se forma zaformuje do rámu a vloží se do pece, kde dojde k vytvrzení formy a zároveň k rozpuštění a vytečení modelu.

3. Formovací rám otočíme o 180 ° a ještě do teplé formy odléváme (aby nedošlo k popraskání formy).

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Použití: protože se odlévá do nedělených forem vznikají odlitky s velmi hladkým povrchem a dobrou rozměrovou přesností IT 12 – 13. Tímto způsobem se vyrábějí menší odlitky jako např. šperky, součásti šicích strojů, skalpely.

Obr. lití do formy získané metodou vytavitelných modelů

Čištění a úprava odlitků

Čištění

Surové odlitky se dopravují do čistírny, kde odlitek dostává konečný vzhled. Provádí se zde odstranění písku, vtokové soustavy, výfuků a nežádoucích výstupků. Čištění provádíme :

1. ručně – pomocí ocelových kartáčů (pro velké odlitky)
2. strojně – pomocí pásových dopravníků (pro menší odlitky)
3. proudem vody – voda se vhání na odlitek pod velkým tlakem (pro vnější i vnitřní tvary větších odlitků)

Úprava

Nejčastější úpravou je tepelné zpracování, které se provádí, aby se odstranila hrubá licí struktura, vnitřní pnutí a pro zlepšení obrobiteľnosti a povrchové tvrdosti. Nejčastějším tepelným zpracováním je žíhání.

Vady odlitků

Příčiny vzniku :

- nevhodný formovací materiál
- nesprávně provedená vtoková soustava
- neodborné tepelné zpracování

Nejčastější vady :

- bubliny – jejich příčinou je velké množství plynů
- staženiny – jejich příčinou je špatný náletek
- trhliny – jejich příčinou je nestejněměrná tloušťka stěn a špatné ochlazování
- praskliny – jejich příčinou je špatné tepelné zpracování
- nezaběhnutí – malá tloušťka stěn
- přesazení – příčinou je špatně složená forma

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Technologické zásady při navrhování odlitků

1. Přidavky na obrábění – výrobní výkres určuje tvar, rozměry, jakost povrchu, tepelné zpracování a druh materiálu odlitku. Odlitek shodný s tímto výkresem je **čistý odlitek**, který vznikne obráběním **hrubého odlitku**, což je odlitek zvětšený o přídavek na obrábění. Přídavek na obrábění je dán v ČSN 01 49 80.

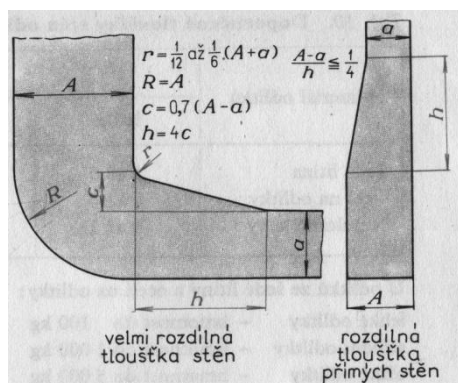
2. Úkosy – se provádějí pro snadnější vyjímání odlitků z forem. Tzn. , že všechny plochy, které jsou kolmé k dělicí rovině by měly mít úkos max. 1 : 30. Směrnice pro volbu úkosů jsou v ČSN 04 20 21.

3. Poloměry (zaoblení) – na stěnách formy, kde je silné ochlazení kovu vznikají dendrity (zárodky), které rychle rostou kolmo k ochlazovací ploše. Tím se vytvoří jehlicovitá struktura, která by u odlitků s ostrými hranami mohla způsobit lom. Není-li hrana ostrá lom nevzniká a proto se provádí zaoblení. Směrnice pro zaoblení jsou v ČSN 01 49 09.

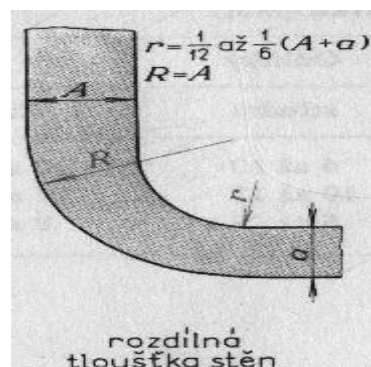
4. Přechody – provádí se proto, aby vznikaly odlitky bez vnitřních pnutí a vad. Je-li poměr tlouštěk stěn do 1 : 2, dělá se přechod pomocí zaoblení, při větších poměrech se používá klínovitých přechodů.

5. Nálitky – se provádí proto, aby se vyrobil zdravý odlitek bez staženin. Aby staženiny vznikaly mimo odlitek je třeba umístit na vhodné místo nálitku a staženina se objeví v nálitku a ne v odlitku.

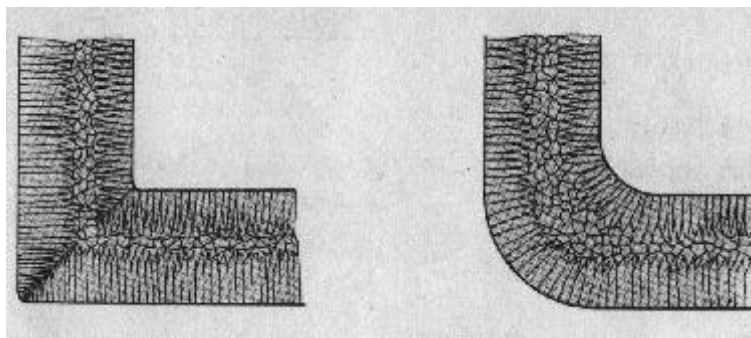
obr. úkosy

přechod

Obr. poloměry zaoblení

evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Otázky a úkoly

1. Vysvětlete pojem model, vtoková soustava, modelová deska, formovací rám, formovací směsi.
2. Na příkladu vysvětlete celý postup výroby odlitku s dírou. Svůj výklad doplňte skicami.
3. Které vady se nejčastěji na odlitcích vyskytují a co je jejich příčinou vzniku? Jak lze zabránit vzniku těchto vad?
4. Nakreslete a vysvětlete strojní výrobu forem.
5. Nakreslete a vysvětlete princip lití kovů pod tlakem.
6. Nakreslete a vysvětlete princip lití kovů do skořepinových forem. Které součásti a proč se touto metodou vyrábějí?
7. Nakreslete a vysvětlete lití kovů do odstředivé formy. Vyjmenujte výhody a nevýhody.
8. Nakreslete a vysvětlete princip výroby odlitků odléváním do forem získaných metodou vytavitelných modelů. Které součásti a proč se touto metodou vyrábějí?
9. Jaké hlavní technologické zásady by měl konstruktér pro svoji práci znát?